

РОЗВИТОК ВОКАЛЬНОГО АНСАМБЛЕВОГО ВИКОНАВСТВА В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано мистецтвознавчу, науково-педагогічну й навчально-методичну літературу з проблеми розвитку вокального ансамблевого виконавства в Україні. Визначено зміст фахової підготовки майбутніх керівників й артистів вокальних ансамблів у вітчизняних вищих навчальних закладах. Сформульовано мету, завдання та результат підготовки студентів на заняттях навчальних вокальних ансамблів і фахових методик. Охарактеризовано особливості розвитку вокального ансамблевого виконавства в умовах університетської освіти й окреслено перспективні напрямки подальших наукових розвідок у цій сфері.

Ключові слова: вокальне ансамблеве виконавство; навчальний вокальний ансамбль; методика роботи з вокальним ансамблем; фахова підготовка керівника й артиста вокального ансамблю; університетська освіта.

Татьяна Ланина

РАЗВИТИЕ ВОКАЛЬНОГО АНСАМБЛЕВОГО ИСПОЛНИТЕЛЬСТВА В УСЛОВИЯХ УНИВЕРСИТЕТСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ

В статье проанализирована искусствоведческая, научно-педагогическая и учебно-методическая литература по проблеме развития вокального ансамблевого исполнительства в Украине. Определено содержание профессиональной подготовки будущих руководителей и артистов вокальных ансамблей в отечественных высших учебных заведениях. Сформулированы цель, задачи и результат подготовки студентов на занятиях учебных вокальных ансамблей и специальных методик. Охарактеризованы особенности развития вокального ансамблевого исполнительства в условиях университетского образования и намечены перспективные направления последующих научных исследований в этой сфере.

Ключевые слова: вокальное ансамблевое исполнительство; учебный вокальный ансамбль; методика работы с вокальным ансамблем; профессиональная подготовка руководителя и артиста вокального ансамбля; университетское образование.

Tetiana Lanina

DEVELOPMENT OF VOCAL ENSEMBLE PERFORMANCE IN THE CONDITIONS OF UNIVERSITY EDUCATION IN UKRAINE

The article analyzes art criticism, scientific-pedagogical and educational-methodical literature on the problem of the development of vocal ensemble performance in Ukraine. The role of well-known Ukrainian singers, composers, vocal and vocal-instrumental groups in the formation and development of pop art ensemble has been determined.

Vocal ensemble performance in the system of university education of Ukraine is a relatively new kind of professional training of future music teachers, singers and leaders of musical groups, which develops in two directions – pedagogical and performing. Therefore, improvement of the process of teaching students in the classes of the vocal ensemble and the methods of working with vocal ensembles is carried out in the scientific-pedagogical and art-study aspects.

The author of the article analyzes scientific research on the problem of the professional training of future music teachers in the vocal ensemble class, in which the educational vocal ensemble is considered as one of the creative laboratories of vocal and choral training of students of the specialty, as well as a means of forming the professional culture of the future teacher of music in non-

teaching activities. The article states that application at the University of practical classes in the vocational vocal ensemble of techniques T. Plyachenko makes it possible to develop the interest of students in this type of activity, to systematize professional knowledge and to consolidate them on a qualitatively new level, transform the process of acquiring knowledge into the ability to practically realize it during the work with the educational vocal class, to master the technique of solving artistic-performing and pedagogical tasks, to instill skills of creative mastering of vocal-choral repertoire.

The analysis of the scientific research by I. Shevchenko enabled the author of the article to determine the role of vocal ensemble performance in shaping the professional culture of the future teacher of music in extracurricular activities, since it is precisely in the classes of the creative collective (vocal ensemble) that the intricate integrative quality of the individual of the music teacher is formed, which combines the needs, possibilities and professional experience, provides creative use of the indicated competencies in practical musical and pedagogical activity.

On the basis of analysis of university educational programs, the author identifies the features of vocal-ensemble training of students of higher educational establishments of Ukraine, defines the purpose, tasks, content and result of students' training on vocal ensemble classes and methods of work with vocal ensemble. The author of the article reveals the contents of his syllabus of ensemble class for students of the University specialty "Solo singing", as well as defines the tasks of this training course: mastering of practical techniques of ensemble performance and management of vocal ensemble; development of acoustic self-control skills; understanding and observance of the style, form and content of the works performed; expansion of the musical world outlook by means of assimilation of ensemble repertoire of different musical styles and genres and analysis of creativity of professional vocal groups, etc.

The analysis of the work program on the methodology of work with the vocal ensemble of the author T. Plyachenko showed that the main emphasis in methodical preparation of students is not on the mastering of individual knowledge, skills and abilities, but on the formation of professional competencies (vocal-methodical, vocal-performing, musical-theoretical, instrumental-performing, organizational, communicative, research), which meets the modern requirements and ensures the success of the professional activity of future leaders and artists of vocal ensembles.

Key words: vocal ensemble performance; educational vocal ensemble; methods of working with a vocal ensemble; professional preparation of the leader and the artist of the vocal ensemble; university education.

Позитивною тенденцією розвитку вітчизняної музичної культури другої половини ХХ – початку ХХІ століть є те, що вона суттєво збагатилася й урізноманітнілась у результаті активного поширення на теренах України професійного й аматорського вокального ансамблевого виконавства.

Значний внесок у становлення й розвиток цього жанру в Україні зробили відомі співаки, композитори та керівники вітчизняних вокально-інструментальних колективів окресленого періоду (І. Білозір, О. Білозір, В. Білоножко, І. Бобул, М. Гнатюк, П. Дворський, П. Зібров, В. Зінкевич, В. Івасюк, М. Мозговий, В. Морозов, Л. Прохорова, С. Ротару, Т. Петриненко, В. Шпортько, Н. Яремчук та інші), а також учасники вокально-інструментальних ("Ватра", "Водограй", "Троно", "Кобза", "Козацькі забави", "Краяни", "Мальви", "Медобори", "Світязь", "Свято", "Смерічка", "Червона рута" та інші) та вокальних гуртів ("Гетьман", "Коло", "Явір", "Man Sound", "Пікардійська терція" та інші).

Але на сучасному етапі розвитку вокального ансамблевого виконавства загострюється проблема професійної підготовки кадрів (керівників й артистів ансамблів) у вітчизняних вищих мистецьких навчальних закладах, що й визначило актуальність статті.

Вітчизняні науковці вже дослідили різні аспекти вокального ансамблевого виконавства, а саме: розкрито значення вокального виконавства у системі музичного мистецтва естради (Н. Дрожжина [3]); досліджено тенденції становлення та розвитку українського естрадного пісенного жанру (М. Мозговий [7]); визначено соціокультурні функції української масової музики – джазу, рок- і поп-музики (В. Дряпіка [4]); розроблено методику формування виконавської майстерності майбутніх артистів естрадних ансамблів (Д. Бабіч [1]); науково

обґрунтовано етапи розвитку й національні особливості української масової музики другої половини ХХ століття (О. Бойко [2]) і значення українського пісенного фольклору в професійному становленні вокаліста (А. Ковбасюк [5]); виявлено витoki та інтонаційні складові української пісенної естради (Т. Рябуха [10]); проаналізовано генезу естрадного вокально-ансамблевого виконавства і шляхи його професіоналізації (С. Чернікова [11]); розроблено авторську програму та методику роботи з навчальними студентськими вокальними ансамблями (Т. Пляченко [8–9]); експериментально перевірено технологію формування у студентів навичок ансамблевого співу в позанавчальній діяльності (І. Шевченко [12]). Проте проблема розвитку вокального ансамблевого виконавства у системі університетської освіти потребує окремого наукового дослідження.

Мета статті – дослідити особливості розвитку вокального ансамблевого виконавства в умовах університетської освіти України та розкрити зміст підготовки студентів на заняттях навчальних вокальних ансамблів.

Вокальне ансамблеве виконавство в системі університетської освіти є порівняно новим видом фахової підготовки майбутніх музичних педагогів, співаків та керівників музичних колективів, який розвивається у двох напрямках – педагогічному і виконавському. Відповідно до цього розвиток та вдосконалення процесу навчання студентів у класах вокального ансамблю й методики роботи з вокальними ансамблями здійснюються у науково-педагогічному і мистецтвознавчому аспектах.

Незважаючи на актуальність та необхідність наукового обґрунтування процесу ансамблевого навчання студентів-вокалістів і майбутніх музичних педагогів ця проблема залишається малодослідженою як у музичній педагогіці, так і в мистецтвознавстві.

У 1990-ті роки проблема фахової підготовки майбутніх учителів музики у класі вокального ансамблю стала предметом наукового дослідження Т. Пляченко, в якому навчальний вокальний ансамбль розглянуто як одну з творчих лабораторій вокально-хорової підготовки студентів музично-педагогічної спеціальності [8]. Експериментальне навчання у навчальному вокальному ансамблі за методикою цієї авторки ґрунтувалося на інтеграції чотирьох компонентів: психологічного (формування у студентів інтересу до професії та готовності до вокально-хорової діяльності); теоретико-педагогічного (формування у студентів системи фахово необхідних знань); методичного (засвоєння різноманітних методів вокально-хорового навчання і виховання учнів); практичного (формування умінь і навичок, необхідних для цього виду музично-педагогічної діяльності) [8, с. 14].

У процесі експериментального навчання студентів педагогічного університету дисертантка реалізувала метод розв'язання різних за ступенем складності навчально-педагогічних і творчих завдань. Використання у роботі з навчальним вокальним ансамблем художньо-виконавських, аналітичних і проєктивних завдань дало студентам змогу: систематизувати вокально-хоровознавчі знання у процесі роботи над різножанровим пісенним репертуаром; опанувати технологію визначення у вокально-хоровому творі основних художньо-технічних і педагогічних завдань; удосконалити вокальні навички засобами ансамблевого співу; розвинути функціональний вокальний слух; закріпити репетиційну техніку (одночасне застосування вокальних, диригентських та інструментальних навичок); сформувати й розвинути навички читання нот з аркуша, гри на слух, гармонізації пісенного матеріалу, створення нескладного фортепіанного супроводу до ансамблевих творів; засвоїти елементи аранжування пісенного матеріалу; сформувати навички педагогічного спілкування студентів у малих групах (творчому колективі) тощо [8, с. 14].

Застосування на практичних заняттях у навчальному вокальному ансамблі методики Т. Пляченко дало змогу розвинути у студентів інтерес до цього виду діяльності, систематизувати фахові знання і закріпити їх на якісно новому рівні, трансформувати процес набуття знань в уміння практично реалізувати їх у роботі з навчально-виконавським колективом, опанувати методику розв'язання художньо-виконавських і педагогічних завдань, прищепити навички творчого засвоєння вокально-хорового репертуару.

У науковому дослідженні І. Шевченко обґрунтовано значення вокального ансамблевого виконавства у формуванні професійної культури майбутнього вчителя музики в позанавчальній

діяльності. На думку автора, саме на заняттях творчого колективу (вокального ансамблю) формується складна інтегративна якість особистості вчителя музики, яка поєднує потреби, можливості та професійний досвід, забезпечує творче застосування означених компетенцій у практичній музично-педагогічній діяльності. Дослідниця зазначила, що позанавчальна вокально-ансамблева діяльність студентів сприяє формуванню якісно нового рівня підготовки вчителя музики, виокремлюючи при цьому індивідуально-творчий, професійно-творчий та професійно-адаптивний рівні професійної культури вчителя музики [12, с. 9].

Культурологічний підхід І. Шевченко при дослідженні проблеми позанавчального вокально-ансамблевого виконавства студентів уможливив виявлення позитивних тенденцій застосування технології творчого співробітництва викладачів і студентів педагогічного університету. Складовими технології творчої співпраці дисертантка визначила: а) участь студентів (учасників вокального ансамблю) у формуванні репертуару й аранжуванні музичних творів; б) роботу в студії звукозапису; в) спільну творчу діяльність викладачів і студентів (репетиційну, концертну); г) формування сценічної культури студентів тощо.

У процесі роботи вокального ансамблю як концертно-виконавського колективу під керівництвом викладача-експериментатора у студентів формувалися професійний інтерес, музичні смаки, активна творча позиція, здатність до творчої самореалізації, розвивалися музичне мислення й музично-педагогічні навички, удосконалювалися виконавська майстерність. Основними формами позанавчальної діяльності учасників вокального ансамблю І. Шевченко визначила: відвідання концертів і художніх виставок; зустрічі з діячами культури й мистецтва; диспути; творчі презентації; засідання клубу сучасної музики; розроблення творчих проєктів та програм; участь у конкурсах, фестивалях і концертах [12].

Із урахуванням накопиченого у цій сфері науково-педагогічного і практично-виконавського досвіду ми здійснюємо фахову підготовку студентів професійного спрямування “Сольний спів” в Інституті мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка на заняттях з дисциплін “Ансамблевий клас” та “Методика роботи з вокальним ансамблем”, що є обов’язковими для студентів-вокалістів, які здобувають додаткову кваліфікацію керівника й артиста вокального ансамблю.

Так, метою навчального курсу “Ансамблевий клас” ми визначили підготовку майбутніх естрадних співаків до професійної діяльності в умовах колективної творчості, що передбачає: естетичне виховання студентів – майбутніх керівників вокальних ансамблів; засвоєння студентами фахово необхідних компетентностей; ознайомлення студентів з різноманітним репертуаром для вокальних ансамблів, а також із сучасними творчими колективами, які виконують ці твори; формування у майбутніх керівників й артистів вокальних ансамблів художньо-естетичних цінностей у сфері вокального ансамблевого виконавства; уміння творчо застосовувати досвід відомих керівників у власній практичній діяльності; формування здатності швидко засвоювати нову інформацію і вдало її адаптувати в умовах діяльності свого вокального колективу [6, с. 4].

До завдань фахової підготовки студентів-вокалістів у ансамблевому класі ми віднесли: формування системи спеціальних знань, понять, термінології щодо вокального ансамблевого виконавства; засвоєння практичних ансамблево-виконавських прийомів і навичок керування вокальним ансамблем; розвиток і вдосконалення функціонального вокального слуху й навичок слухового самоконтролю як результату систематичних занять (уміння чути і трактувати свою партію як частину спільно виконуваного твору); розуміння й дотримання стилю, форми та змісту виконуваних творів; розширення музичного світогляду засобами засвоєння ансамблевого репертуару різних музичних стилів і жанрів й аналізу творчості професійних вокальних колективів; виховання правильного стереотипу поведінки у творчому колективі [6, с. 4].

Отже, характерною особливістю розвитку вокального ансамблевого виконавства в умовах університетської освіти України є те, що у практичній і методичній ансамблевій підготовці студентів-вокалістів акцентовано не на опануванні окремих знань, умінь та навичок, а на формуванні фахових компетентностей, що відповідає сучасним вимогам і забезпечує успішність фахової діяльності майбутніх керівників й артистів вокальних ансамблів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабіч Д. Р. Формування виконавської майстерності майбутніх артистів естрадних ансамблів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 “Теорія та методика навчання музики і музичного виховання” / Д. Р. Бабіч ; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – Київ, 2004. – 21 с.
2. Бойко О. М. Українська масова музика: етапи розвитку, національні особливості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03 “Музичне мистецтво” / О. М. Бойко ; Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. – Київ, 2016. – 16 с.
3. Дрожжина Н. В. Вокальне виконавство в системі музичного мистецтва естради : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03 “Музичне мистецтво” / Н. В. Дрожжина ; Харківський держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. – Харків, 2008. – 16 с.
4. Дряпіка В. І. Розкриваючи світ джазу, рок і поп-музики: книга для вчителя / В. І. Дряпіка. – Київ ; Кіровоград : “Трелакс”, 1997. – 184 с.
5. Ковбасюк А. М. Український пісенний фольклор у професійному формуванні вокаліста (на прикладі львівської вокальної школи другої половини ХХ – початку ХХІ століття) : дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03 “Музичне мистецтво” / А. М. Ковбасюк. – Львівська нац. муз. академія ім. М. В. Лисенка. – Львів, 2017. – 216 с.
6. Ланіна Т. О. Ансамблевий клас : робоча програма навчальної дисципліни [для студентів галузі знань 02 “Культура і мистецтво” спеціальності 025 “Музичне мистецтво” професійного спрямування “Сольний спів” другого (магістерського) освітнього рівня] / розробник Т. О. Ланіна. – Київ : Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. – 15 с. (нормативний документ). – Режим доступу : <http://elibrary.kubg.edu.ua/15970/>
7. Мозговий М. П. Становлення і тенденції розвитку української естрадної пісні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.01 “Теорія та історія культури” / М. П. Мозговий. – Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – Київ, 2007. – 20 с.
8. Пляченко Т. Н. Вокально-хорова підготовка будучих учителів музики в умовах групового навчання на музикально-педагогічному факультеті : автореф. дис. на соискание учён. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.02 “Методика преподавания музыки” / Т. Н. Пляченко. – Российская Академия образования. – Москва, 1993. – 17 с.
9. Пляченко Т. М. Методика роботи з вокальним ансамблем : робоча програма навчальної дисципліни [для студентів галузі знань 0202 “Мистецтво” напряму підготовки 6.020204 “Музичне мистецтво” професійного спрямування “Сольний спів” першого (бакалаврського) освітнього рівня] / розробник Т. М. Пляченко. – Київ : Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. – 37 с. (нормативний документ). – Режим доступу : <http://elibrary.kubg.edu.ua/12341>
10. Рябуха Т. М. Витоки та інтонаційні складові української пісенної естради : дис. на здобуття наук. ступеня кандидата мистецтвознавства : спец. 17.00.03 “Музичне мистецтво” / Т. М. Рябуха ; Харківський держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. – Харків, 2017. – 203 с.
11. Чернікова С. В. Генеза естрадного вокально-ансамблевого виконавства та шляхи його професіоналізації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата мистецтвознавства : спец. 17.00.03 “Музичне мистецтво” / С. В. Чернікова. – Харківський держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. – Харків, 2008. – 20 с.
12. Шевченко І. Л. Формування професійної культури майбутнього вчителя музики в позанавчальній діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / І. Л. Шевченко. – Кіровоградський держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. – Кіровоград, 2008. – 21 с.

REFERENCES

1. Babich, D. R. (2004), "Formation of masterly performance of the future actors of variety ensembles", Thesis abstract for Cand. Sc. (Pedagogical), 13.00.02, Kyiv national university of culture and art, Kyiv, 23 p. (in Ukrainian).
2. Boiko, O. M. (2016), "Ukrainian mass music: stages of development, national characteristics", Thesis abstract for Cand. Sc. (Musical Arts), 17.00.03, M. Rylsky Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology of NAS of Ukraine, Kyiv, 16 p. (in Ukrainian).
3. Drozhzhyna, N. V. (2008), "Vocal performance in the system of the variety musical art", Thesis abstract for Cand. Sc. (Art studies), 17.00.03, Kotlyarevsky Kharkiv State University of Arts, Ministry of Culture and Tourism of Ukraine, Kharkiv, 16 p. (in Ukrainian).
4. Dryapika, V. I. (1997), *Rozkryvaiuchy svit dzhazu, rok i pop-muzyky : knyha dlia vchytelia* [Expanding the world of jazz, rock and pop music: a book for a teacher], Kyiv, Kirovohrad, Trelax. (in Ukrainian).
5. Kovbasiuk, A.M. "Ukrainian song folklore in the professional formation of the vocalist (on the example of the Lviv vocal school of the second half of the XX – beginning of the XXI century)", The dissertation of the candidate of art studies sciences. Specials 17.00.03, "Musical art", Mykola Lysenko Lviv National Music Academy, Lviv, 216 p. (in Ukrainian).
6. Lanina, T. O. (2016), "Ensemble class": work syllabus for the students of the field of knowledge 02 "Culture and art" of the specialty 025 "Musical art" of the professional direction "Solo singing" of the second (master's) educational level, Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, available at : <http://elibrary.kubg.edu.ua/15970>
7. Mozghovyi, M. P. (2007), "Formation and tendency of development of the Ukrainian variety songs", Thesis abstract for Cand. Sc. (Art studies), 17.00.01, Kyiv National University of culture and Arts, Kyiv, 18p. (in Ukrainian).
8. Plyachenko, T. N. (1993), "Vocal choral training of future music teachers in group teaching at the music-pedagogical faculty", Thesis abstract for Cand. Sc. (Pedagogical), 13.00.02, Russian Academy of Education, Moscow, 17 p. (in Russian).
9. Plyachenko, T. M. (2015), "Methodology of work with the vocal ensemble: the work program of the discipline" [for the students of the field of knowledge 0202 "Art" of the direction of preparation 6.020204 "Musical art" of professional direction "Solo singing" of the first (Bachelor) educational level] Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, available at : <http://elibrary.kubg.edu.ua/12341>
10. Ryabuha, T.M. (2017), "Origins and intonation parts of the Ukrainian song variety art", Thesis abstract for Cand. Sc. (Musical Arts), 17.00.03, Kharkiv I. Kotlyarevsky National University of Arts, Kharkiv, 20 p. (in Ukrainian).
11. Chernikova, S. V. (2008), "Genesis of variety show vocal and ensemble performance and way of its professionalization", Thesis abstract for Cand. Sc. (Musical Arts), 17.00.03, Kharkiv I. Kotlyarevsky National University of Arts, Kharkiv, 21 p. (in Ukrainian).
12. Shevchenko, I. L. (2008), "Formation of the professional culture of the future teacher of music in extracurricular activities", Thesis abstract for Cand. Sc. (theory and methods of professional education), 13.00.04, Kirovograd V. Vynnychenko State Pedagogical University, Kirovograd, 21 p. (in Ukrainian).